

GEOGRAFICZNO-POLITYCZNY ATLAS POLSKI

Polska w świecie współczesnym:
Perspektywa 2022

zredagowany i opracowany przez
Marcina Wojciecha Solarza
profesora Uniwersytetu Warszawskiego
ze współudziałem licznych współpracowników

Patronat Narodowy Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej Andrzeja Dudy w Stulecie Odzyskania Niepodległości

Ministerstwo
Kultury
i Dziedzictwa
Narodowego

niepodległa

Sfinansowano ze środków Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego w ramach Wieloletniego Programu Rządowego „Niepodległa” na lata 2017-2022

UNIwersytet
WARSZAWSKI

WYDZIAŁ GEOGRAFII
I STUDIÓW REGIONALNYCH
UNIwersytet WARSZAWSKI

ZAKŁAD GEOGRAFII
POLITYCZNEJ I HISTORYCZNEJ
WYDZIAŁ GEOGRAFII I STUDIÓW REGIONALNYCH
UNIwersytet WARSZAWSKI

trzecia strona

Spis treści, wprowadzenia i opis Projektu są dostępne we wskazanych językach na stronie:

Contents and introductions, along with a description of the Project, are available in the languages listed at:

CN 内容和介绍，以及该项目的描述可使用下述语言阅读，点击：

DE Das Inhaltsverzeichnis, die Einführung und die Beschreibung des Projekts sind in den angegebenen Sprachen unter der folgenden Web-Adresse verfügbar:

ES El índice, las introducciones y la descripción del proyecto están disponibles en los idiomas indicados en la página web:

FR La table des matières, les introductions et la description du projet sont disponibles dans les langues indiquées sur le site Web :

UA Зміст, вступ та опис Проекту доступні на сайті наступними мовами:

RUS Содержание, вступление и описание Проекта доступно на интернет-сайте в следующих языковых версиях:

atlas2022.uw.edu.pl/tlumaczenia-atlas

GEOGRAFISCH-POLITISCHER ATLAS POLENS

Polen in der Welt von heute:
Perspektive 2022

herausgegeben und bearbeitet von
Marcin Wojciech Solarz
Professor der Universität Warschau
unter Beteiligung zahlreicher Mitarbeiter

Schirmherrschaft des Präsidenten der Republik Polen zum 100. Jubiläum der Wiedererlangung der Unabhängigkeit

Ministry of
Culture
and National
Heritage of
the Republic
of Poland

niepodległa

Gefördert aus Mitteln des Ministeriums für Kultur und Nationalerbe im Rahmen
des Regierungsprogramms „Niepodległa“ für die Jahre 2017-2022

UNIVERSITY
OF WARSAW

FACULTY OF GEOGRAPHY
AND REGIONAL STUDIES
UNIVERSITY OF WARSAW

ZAKŁAD GEOGRAFII
POLITYCZNEJ I HISTORYCZNEJ
WYDZIAŁ GEOGRAFII I STUDIÓW REGIONALNYCH
UNIWERSYTET WARSZAWSKI

trzecia strona

SPIS TREŚCI

INHALTSVERZEICHNIS

- 13 | Pytaj o Polskę
- 17 | Frage nach Polen
- 21 | Bibliografia / Bibliografie

POLSKA W PRZESTRZENI I CZASIE

POLEN IN RAUM UND ZEIT

- 25 | Polska w Europie i świecie / Polen in Europa und der Welt
- 36 | NATO – historia i teraźniejszość / Die NATO – Geschichte und Gegenwart
- 37 | Unia Europejska – historia i teraźniejszość / Die Europäische Union – Geschichte und Gegenwart
- 38 | Strefa euro – historia i teraźniejszość / Die Euro-Zone – Geschichte und Gegenwart
- 38 | Strefa Schengen – historia i teraźniejszość / Die Schengen-Zone – Geschichte und Gegenwart
- 39 | Polacy wobec Unii Europejskiej / Das Verhältnis der Polen zur Europäischen Union
- 46 | Kamienie milowe w historii Polski / Meilensteine der polnischen Geschichte

GRANICE, TERYTORIUM, PAMIĘĆ

GRENZEN, TERRITORIUM, GEDENKEN

- 53 | Granice i terytorium Polski / Grenzen und Hoheitsgebiet Polens
- 64 | Państwowość na obszarze Unii Europejskiej, EFTA i Wielkiej Brytanii – ewolucja historyczna
Staatlichkeit im Bereich der Europäischen Union, der EFTA und Großbritanniens – geschichtliche Entwicklung
- 66 | Europa Środkowo-Wschodnia – zmiany geopolityczne w latach 966-2022
Mittel- und Osteuropa – geopolitische Veränderungen 966-2022
- 74 | Kształtowanie się granic Polski do 1939 / Die Ausformung der polnischen Grenzen bis 1939
- 82 | Kształtowanie się granic Polski od 1939 / Die Ausformung der polnischen Grenzen seit 1939
- 97 | Ludność na Ziemiach Zachodnich i Północnych w 1950 / Die Bevölkerung der polnischen Ost- und Nordgebiete im Jahr 1950

- 103 | Ludność zamieszkała od urodzenia / Die in Polen gebürtige Bevölkerung
- 104 | Granice polityczne w obrębie współczesnej Polski – ewolucja historyczna
Die politischen Grenzen im heutigen Polen – historische Entwicklung
- 116 | Politycznogeograficzna regionalizacja współczesnej Polski / Die politisch-geografische Regionalisierung des heutigen Polen
- 118 | Pamięć historyczna i tożsamość / Historisches Gedenken und nationale Identität
- 144 | Między Wschodem a Zachodem / Zwischen Ost und West
- 154 | Polska na tle regionu / Polen vor dem Hintergrund der Region
- 160 | Dawna Rzeczpospolita Obojga Narodów vs. Rosja i Niemcy
Die ehemalige Republik Zweier Völker versus Russland und Deutschland

ROZWÓJ

ENTWICKLUNG

- 165 | Polska wobec Europy: bilans powojnia / Polen und Europa – die Nachkriegsbilanz
- 170 | Bilans dekady. Polska na tle UE, EFTA i Wielkiej Brytanii
Bilanz eines Jahrzehnts. Polen vor dem Hintergrund der EU, der EFTA und Großbritanniens
- 228 | Jakość edukacji / Bildungsqualität

PAŃSTWO I POLITYKA

STAAT UND POLITIK

- 233 | System polityczny. Polska na tle UE, EFTA i Wielkiej Brytanii
Das politische System Polen vor dem Hintergrund der EU, der EFTA und Großbritanniens
- 236 | Oficjalne podróże zagraniczne prezydentów Rzeczypospolitej
Staatsbesuche der Präsidenten der Republik Polen
- 238 | Przedstawicielstwa dyplomatyczne – polskie za granicą i zagraniczne w Polsce
Auslandsvertretungen – polnische im Ausland und ausländische in Polen
- 239 | Rodzaje miejscowości w Polsce / Einteilung der Ortschaften
- 242 | Podział administracyjny Polski / Verwaltungsgliederung
- 244 | Zmiany w podziale administracyjnym Polski / Änderungen der Verwaltungsgliederung
- 245 | Nowe miasta w Polsce / Neue Städte
- 246 | Polityka krajowa / Landespolitik
- 252 | Wybory centralne w latach 2015–2020 / Wahlen auf zentraler Ebene 2015–2020
- 266 | Referendum akcesyjne do Unii Europejskiej / Der Volksentscheid zum Beitritt zur Europäischen Union
- 266 | Referendum konstytucyjne / Der Volksentscheid zur Verfassung

NAZEWNICTWO GEOGRAFICZNE

GEOGRAFISCHE BEZEICHNUNGEN

- 269 | Zagraniczne nazwy geograficzne w Polsce / Exonyme in Polen
- 271 | Regionalizacja nazw geograficznych w Polsce / Toponymische Regionalisierung in Polen
- 299 | Komunistyczne nazwy w przestrzeni publicznej w Polsce / Kommunistische Benennungen im öffentlichen Raum
- 302 | Nazwy w przestrzeni publicznej w Polsce od 1989 / Benennungen im öffentlichen Raum seit 1989

POLACY ZA GRANICĄ, MNIEJSZOŚCI W POLSCE

POLEN IM AUSLAND, MINDERHEITEN IN POLEN

- 315 | Polacy w UE, EFTA i Wielkiej Brytanii / Polen in EU, EFTA, Großbritannien
- 316 | Największe „polskie” miasta poza Polską / Die größten „polnischen” Städte außerhalb Polens
- 317 | Wschodnie pogranicze wyznaniowo-etniczne / Der östliche ethnisch-konfessionelle Grenzraum
- 320 | Polacy za granicą / Polen im Ausland
- 332 | Mniejszości narodowe, etniczne oraz regionalne grupy językowe w Polsce
Nationale, ethnische und Sprachgruppen

POLSKA SOFT POWER

POLNISCHE SOFTPOWER

- 341 | Sprawiedliwi wśród Narodów Świata / Gerechte unter den Völkern
- 342 | Polskie nazwy geograficzne na świecie / Polnische geografische Bezeichnungen weltweit
- 344 | Polskie nazwy geograficzne w kosmosie / Polnische geografische Bezeichnungen im Weltall
- 346 | Polskie ikony / Polnische Ikonen
- 349 | Polscy misjonarze na świecie / Polnische Missionare
- 350 | Tłumaczenia polskiej literatury sfinansowane w latach 2015–2021 w ramach Programu Translatorskiego ©Poland Instytutu Książki
Übersetzungen polnischer Literatur, finanziert in den Jahren 2015–2021 im Rahmen des Übersetzungsprogramms ©Poland Instytutu Książki
- 351 | Cudzoziemcy studiujący w Polsce w roku akademickim 2020/2021
Studierende aus dem Ausland im Studienjahr 2020/2021
- 352 | Podróże apostolskie Jana Pawła II / Pilgerreisen von Papst Johannes Paul II.
- 354 | Uczestnicy Międzynarodowych Konkursów Pianistycznych im. Fryderyka Chopina
Teilnehmer der Internationalen Chopin-Wettbewerbe
- 355 | Międzynarodowe wyróżnienia przyznane Krzysztofowi Pendereckiemu
Internationale Auszeichnungen für Krzysztof Penderecki
- 356 | Laureaci Nagród Nobla / Nobelpreisträger

- 356 | Zdobywcy Oskarów i nagród na Festiwalu Filmowym w Cannes
Oscar-Preisträger und Gewinner von Preisen beim Filmfestival in Cannes
- 357 | Medale letnich i zimowych Igrzysk Olimpijskich / Medaillen bei Olympischen Sommer- und Winterspielen
- 357 | Medale Mistrzostw Świata w grach zespołowych / Medaillen bei Weltmeisterschaften in Mannschaftsdisziplinen
- 358 | Osiągnięcia piłkarskie Roberta Lewandowskiego / Fußballleistungen von Robert Lewandowski
- 359 | Turnieje tenisowe ery open wygrane przez Polaków / Von Polen gewonnene Open-Era-Tennisturniere
- 360 | Realizacje architektoniczne Daniela Libeskinda / Bauwerke des Architekten Daniel Libeskind
- 361 | UNESCO w Polsce / UNESCO in Polen
- 362 | Pomniki Historii w Polsce / Geschichtsdenkmäler
- 364 | Wybrane zagraniczne plenery filmowe w Polsce od 2000
Ausgewählte Drehorte für internationale Filme in Polen seit 2000
- 365 | Plenery nagrodzonych polskich filmów pełnometrażowych od 1989
Drehorte preisgekrönter abendfüllender Filme in Polen seit 1989
- 366 | Polska Oficjalna Pomoc Rozwojowa / Polnische Entwicklungshilfe
- 368 | Miasta partnerskie polskich miast / Städtepartnerschaften
- 374 | Polskie marki za granicą / Polnische Marken im Ausland
- 375 | Świat Wiedźmina / Die Welt des Hexers
- 376 | Wybrane godności honorowe i nagrody Lecha Wałęsy
Ausgewählte Ehrentitel und Auszeichnungen von Lech Wałęsa

TEMPUS CALAMITATUM

TEMPUS CALAMITATUM

- 379 | Lotniczy transport pasażerski / Personenluftverkehr
- 381 | COVID-19 w Europie / COVID-19 in Europa
- 382 | NATO vs. Rosja (z Białorusią) / NATO versus Russland (mit Belarus)
- 385 | Polska dyplomacja w czasie wojny na Ukrainie / Die polnische Diplomatie während des Krieges in der Ukraine
- 386 | Napływ uchodźców z Ukrainy / Der Flüchtlingszustrom aus der Ukraine
- 387 | Unia Europejska – produkt krajowy brutto na mieszkańca / Europäische Union – Bruttoinlandsprodukt pro Kopf
- 387 | Unia Europejska – stopa inflacji / Europäische Union – Inflationsrate
- 388 | System przesyłowy ropy naftowej i gazu w Europie Środkowo-Wschodniej
Erdöl- und Gasleitungsnetz in Mitteleuropa
- 390 | Autorzy
Autoren
- 392 | Opis Projektu
Projektbeschreibung

PYTAJ O POLSKĘ

[...]

*Nie pytaj mnie, dlaczego jestem z nią,
Nie pytaj mnie, dlaczego z inną nie,
Nie pytaj mnie, dlaczego myślę że,
Że nie ma dla mnie innych miejsc.*

*Nie pytaj mnie, co ciągle widzę w niej,
Nie pytaj mnie, dlaczego w innej nie,
Nie pytaj mnie, dlaczego ciągle chcę,
Zasypiać w niej i budzić się.*

[...]

Obywatel G.C., Nie pytaj o Polskę

Ponad trzydzieści lat temu, u progu drugiej Niepodległości w XX wieku, ukazał się artykuł Stefana Kisielewskiego pod mocnym i znamionym tytułem: „Komu potrzebna jest Polska?” [Kisielewski 1990]. Felietonista nie udziela pełnej i ostatecznej odpowiedzi, pozostawiając ją otwartą dla współczesnego mu i przyszłych pokoleń. Wskazuje jedynie krótko, że Polska potrzebna jest na pewno jemu osobiście i samej Polsce [Kisielewski 1990, s. 31, 33]. Trzydzieści lat później, w innych układach międzynarodowych i krajowych, włączeni w struktury zachodnie, ale podzieleni wewnętrznie i na bieżąco konfrontowani z kluczowymi wyzwaniami dla państwa polskiego o charakterze globalnym i regionalnym, ponownie możemy powtórzyć i to pytanie, i odpowiedź – jest ona potrzebna na pewno Polsce i Polakom. Taką odpowiedź dyktuje doświadczenie historyczne, gdyż brak jej w długim wieku XIX (1795–1918) postawił polskie społeczeństwo obok rwącego nurtu historii, skazując na brak polskocentrycznego modelu nowoczesności, a późniejsze wtłoczenie w ramy „absurdalnego i początkowo arcybrodniczego ustroju” [Kisielewski 1990, s. 32] zaciągnęło hamulec w polskiej maszynie rozwoju na kolejne blisko pół wieku (1944–1989).

W kontekście Polski – „państwa słabszego, lecz zajmującego strategicznie ważne terytorium” [Mearsheimer 2019, s. VI] – należy pamiętać, że kraje „zainteresowane przetrwaniem w niebezpiecznym świecie polityki mię-

dzynarodowej nie mogą uchylić się od zmagania o potęgę. Nawet te, które chciałyby tylko żyć w pokoju, są skazane na tę bezwzględną rywalizację.” [Mearsheimer 2019, s. V]. Obserwacja ta wypływa także z namysłu nad polską historią, bo w ciągu wieku poprzedzającego ostatni rozbiór Rzeczypospolitej w 1795 roku – w imię spokoju – Polska „uchyliła się od zmagania o potęgę”, płacąc nie tylko jej utratą, ale również likwidacją państwowości.

Odzyskanie niepodległości w 1918 roku po 123 latach rozbiorów jest niewątpliwie jednym z najważniejszych kamieni milowych w polskiej historii. Niestety z perspektywy stulecia jest to zatruty jubileusz, bo w jego świętowanie wkrada się „fałszywy akord jak syk węża, / Jak zgrzyt żelaza po szkło”, który powinien przejąć „wszystkich dreszczem”, „wesołość” pomieszać „przecuciem złowieszczem” [Mickiewicz 1973]. W ciągu kolejnych 100 lat od roku 1918 Polska nie zachowała bowiem statusu w pełni suwerennego państwa dłużej niż przez 50 lat. W latach 1939–1989 patrzyliśmy „w twarz głodu twarz ognia twarz śmierci / najgorszą ze wszystkich – twarz zdrady” (Herbert 1983). Najpierw w latach 1939–1945 doświadczyliśmy „do ciemnego kresu / po złote runo nicości” (Herbert 1974) skazani na zagładę polityczną i biologiczną, później w roku 1944 Polska odrodziła się jako zniewolony trybik w sowieckiej maszynie imperialnej, choć ze swoim miejscem na mapie i szansą na przetrwanie Polaków jako narodu. Niestety pozostałe, niepodległe 50 lat

tego stulecia też nie napawa zbyt dużym optymizmem – to „melodyja zmałona [...] akordem rozdąsanym”: nieważne czy niepodległa Polska była „z naszej krwi czerwona” (po pierwszej wojnie światowej), czy nie wstała „o własny wielki trud oparta” (po zakończeniu zimnej wojny), w obu odsłonach wolności (1918–1939; po roku 1989) okazywała się nie być „biała z naszego żaru” (Hemar 2005), pograżając się w ostrych i destrukcyjnych sporach i konfliktach politycznych. „Czy [zatem] instrument niestrojny? czy się muzyk myli?” (Mickiewicz 1973).

Na pewno w „polskim miejscu” na mapie świata – tego uczy przecież Polaków doświadczenie historyczne nabywane ze złowrogą systematycznością od co najmniej XVII wieku – polityka międzynarodowa nie wybacza jej uczestnikom błędów i słabości. Owszem wyzwania, problemy, kryzysy doznawane przez Polskę często pochodzą z zewnątrz, ale to tylko część prawdy, z którą społeczeństwo polskie musi się mierzyć w swojej historii. Często bowiem wyzwania, problemy, kryzysy mają swoje źródło również w samej Polsce. Ale „gdzie można żyć, tam też można żyć dobrze” (Marek Aureliusz 2011, 5.16), także na „bezgranicznym, płaskim, przejściowym obszarze” (Nałkowski 1887, s. 650) między Niemcami a Rosją.

Typowa i zarazem – jak się wydaje – dominująca polska narracja o Polsce w polityce międzynarodowej, powtarzana także przez cudzoziemców, to nieustająca skarga na „zawistnych kolegów / nieprzyjazne wiatry” (Herbert 1969) – złe położenie geograficzne, niekorzystny układ sił, agresywnych i zaborczych sąsiadów, potężnych i nieprzejednanych wrogów, niewiernych i fałszywych sojuszników. Tę postawę reasumuje tytuł syntezy historii Polski Brytyjczyka Normana Daviesa – „Boże igrzysko”. Został on zainspirowany jedną z fraszek polskiego renesansowego poety Jana Kochanowskiego (1530–1584) (Davies 2019, s. 327–328), w której człowiek – nazwany bożym igrzyskiem – widzi siebie w roli kowala własnego losu, a tymczasem jest tylko błaznem unoszonym przez niezależny od niego strumień zdarzeń (Kochanowski 1957, s. 41). Kowal czy błazen, paw czy papuga, lider czy satelita to kluczowa, a zarazem zarówno obłędna, jak i przynajmniej częściowo fałszywa alternatywa w polskiej historii i polityce zakotwiczona w geografii Polski.

Położenie geograficzne Polski i jej sąsiedztwo niewątpliwie jest trudne i wymagające, wręcz niebezpieczne, na co wskazywał już Gall Anonim w XII wieku pisząc, iż Słowiańszczyzna-Polska jest „otoczona przez tyle [...] ludów [...] i wielokrotnie napadana przez wszystkie naraz i każdy z osobna” (Anonim tzw. Gall 1989, s. 11). Ta ocena była później wielokrotnie powtarzana przez swoich i obcych, także i dziś (Nałkowski 1887, s. 603, 650, Mearsheimer 2019, s. V, Forczyk 2020, s. 19–20, Black 2021). Polskie myślenie o polityce międzynarodowej nie powinno być jednak nacechowane determinizmem geograficznym, sprowadzać Polski do roli więźnia, zakładnika lub ofiary geografii czy geopolityki. Sytuacja Polski na tle społeczeństw i państw położonych w Europie kontynentalnej między 50. a 55. stopniem szerokości geograficznej północnej nie jest niepowtarzalna i nadzwyczajna geopolitycznie, nie jest inna. Wszystkie te społeczeństwa i państwa mierzą się w równym stopniu, ale z różnym skutkiem z geografją. Wprawdzie Joseph Conrad miał jak najbardziej rację uznając za swój pogląd ten mówiący o tym, że „Polska musi żyć w zetknięciu z Niemcami i Rosją do końca swych dziejów” (Conrad 2017 [1919]), ale „piórami śmierci opierzone są skrzydła szansy” (przypisywane Francisowi Drake’owi, za: Hughes-Hallett 2004). Czeski autor – Jiří Gruša – może zaskakująco z polskiej perspektywy, dostrzega właśnie tę drugą stronę medalu: „złóśliwi już wtedy [u zarania czeskiego państwa – M.W.S.] rozpuszczali starą plotkę, że Lech – brat Czecha – był mądrzejszy, zamiast wzgórz i pagórków wybrał sobie przestronne pole. Doszedł aż nad Bałtyk i założył Polskę – kraj znacznie większy i o wiele bardziej zróżnicowany” (Gruša 2018, s. 12).

To nieprawda zatem, że patrząc kategoriami geograficznymi i geopolitycznymi „decyzję Lecha [o założeniu Polski między Odrą a Wisłą – M.W.S.] zaliczyć można do dziejów najgorszych decyzji w historii świata” (Lipniacka 2016, s. 5). Przecież Słowiańszczyzna-Polska „nigdy [...] nie została przez nikogo ujarzmiona w zupełności” (Anonim tzw. Gall 1989, s. 11). Polska dobrze sobie radzi ze „swoją” geografją. Trwa w swoim miejscu na mapie, rozciągnięta na kręgosłupie Wisły, od ponad 1000 lat. Jest tam jako odrębna jednostka geopolityczna przez większość tego okresu. Nizina nad Wisłą i Odrą buduje

zagrożenia, ale i obdarza szansami. Historia Polski wydaje się jedną z najlepszych ilustracji do słów Francisa Drake'a. Polska sięgała po Pragę (1003–1004), Moskwę (1610–1612) czy Kijów, ale jej sąsiedzi sięgali po Gniezno, Kraków i Warszawę. Kijów w granicach Korony-Polski pozostawał 98 lat (1569–1667), podczas gdy Warszawa w granicach Rosji 100 lat (1815–1915), a może tylko – biorąc pod uwagę status Królestwa Polskiego po kongresie wiedeńskim – 84 lata (1831–1915). Lwów pod panowaniem „ruskim” (Ruś Halicka, ZSRR, Ukraina) pozostaje 171 lat (ok. 1250–1340, 1939–1941, 1944–2022), podczas gdy pod polskim trwał 453 lata (1340–1772, 1918–1939), a austriackim 146 lat (1772–1918). Z kolei Kraków w rękach Austrii pozostawał przez 86 lat (1795–1809, 1846–1918), a Wilno w polskich tylko 20 lat (1919–1939). Królewiec w lennej zależności od Polski tkwił przez 191 lat (1466–1657), podczas gdy Gniezno i Poznań w granicach Prus przez 117 lat (1793–1807, 1815–1918). Malbork w rękach zakonu krzyżackiego był 192 lata (1274–1466), w niemieckich w sumie 365 lat (1274–1466, 1772–1945), podczas gdy w Polsce jest już 383 lata (1466–1772, 1945–2022). Wrocław pozostaje przy Polsce (licząc polskich władców okresu rozbicia dzielnicowego) 427 lat (985–1335, 1945–2022), podczas gdy pod panowaniem czeskim, austriackim i niemieckim trwał nie mniej niż 610 lat (do 985, 1335–1945), w tym pod pruskim/niemieckim tylko 205 lat (1741–1945). Jeśli poszukiwać sugestywnego i plastycznego obrazu z popkultury dla opisu długiego trwania anarchicznej i nieujarzmionej Polski w ciągle żywej strefie sejsmicznej cywilizacji i imperiów, to można przywołać obserwację Philippe'a Nemo na temat Polaków z 1978 roku, z okresu wydawało się głębokiej i trwałej politycznej i gospodarczej podległości sowieckiemu imperium – „to są <Gallowie> niczym z Asteriksa” (Nemo 2006, s. 7).

Polska i Polacy borykają się z problemem skali, gdyż Polska jest krajem średniej wielkości, który budzi dumę, ale nie jest dostrzegany przez innych (Snyder w: Judt, Snyder 2019, s. 39). Tę obserwację o „<środkowym> położeniu” Polski innymi słowy ujął Brian Porter-Szücs: „Znajdują się [mieszkańcy Europy północno-wschodniej, czyli także Polacy – M.W.S.] wśród najśłabszych z najpotężniejszych i najpotężniejszych ze słabych, wśród najuboższych z bogatych i najbogatszych z biednych”

[Porter-Szücs 2021, s. 18]. W jeszcze inne słowa, choć tylko w kontekście Rosji, co jednak należy traktować jako stwierdzenie *pars pro toto*, ubrał tę sytuację polityczną, gospodarczą i geograficzną Polski Andrzej Chwalba: „Wystarczy popatrzeć na mapę. Polska to punkt.” [Chwalba, Harpula 2021, s. 18]. Współczesna Polska jest zatem krajem średniej wielkości, silniejszym od większości państw w Europie Środkowo-Wschodniej, ale słabszym od Niemiec i Rosji, z którymi musi rywalizować pozostając zamknięta z nimi w jednej przestrzeni. Brzemie historii nie ułatwia Polsce gry w tej roli, bo o ile do końca XIV wieku i od końca XVII do końca XX wieku była ona raczej przedmiotem polityki europejskiej (może poza rokiem 1920 i 1939), to 260 lat liczone od lat 80. XIV stulecia, między koronacją Jadwigi Andegaweńskiej (1384) a śmiercią Władysława IV Wazy (1648), to polski „gwiazdny czas”.

„Geograficzno-polityczny atlas Polski. Polska w świecie współczesnym: Perspektywa 2022” przedstawia kolejne „zdjęcie momentowe” Polski, tym razem aktualne dla roku 2022. Wprawdzie wiele map w nim zawartych szybko wyblaknie w słońcu historii, ale wiele okaże się również odpornymi na upływ czasu. Często w Atlasie anonimizujemy świat poza granicami współczesnej Polski lub jej wybranych otoczeń międzynarodowych. To zabieg celowy, nakierowany na skupienie uwagi Czytelnika na określonym zjawisku w ściśle zdefiniowanych granicach geograficznych. Nie wszystkie mapy udało się nam zaktualizować lub wykonać, bo mapy są tylko „więźniami” danych i to w podwójnym sensie. Po pierwsze – co oczywiste – nie mogą bez nich powstać. Stąd na przykład nie mogliśmy skorzystać z danych najświeższego (2021) spisu powszechnego w Polsce, gdyż w chwili oddania do druku Atlasu są one wciąż jeszcze niedostępne. Po drugie, mapy są tak dobre i dokładne jak dane, na których się opierają, choć z pewnością także my sami w Atlasie nie ustrześliśmy się błędów i pomyłek. Wprawdzie relacja polityka-przestrzeń stanowi kręgosłup konstrukcyjny „Geograficzno-politycznego atlasu Polski”, ale jego tematyka wykracza poza wąsko rozumianą geografii

polityczną. W Atlasie nie zamieszczono tekstu będącego syntezą ogólną zbudowaną na podstawie całości opublikowanego materiału kartograficznego, a także szczegółowych opisów map (z wyjątkiem źródeł, a także koniecznych do interpretacji i zrozumienia map wyjaśnień i zastrzeżeń), kierując się przekonaniem, że każdy ma prawo i wręcz powinien samodzielnie wyrobić sobie sąd na temat współczesnego państwa i społeczeństwa polskiego. Mimo że nie udało się nam opracować wielu tematów z braku danych, czasu i miejsca, Atlas usiłuje dać jak najpełniejszy i jak najwszechstronniejszy obraz współczesnej Polski i Polaków. Ufamy więc, że mimo swoich ograniczeń „On będzie niośł Miasto w sobie [...] / on będzie Miasto” (Herbert 1983).

W pierwszej kolejności chciałbym podziękować Jakubowi Mielnikowi, dyrektorowi Biura Programu „Niepodległa” Janowi Edmundowi Kowalskiemu i Wojciechowi Kirejczukowi, wiceprezesowi Rady Ministrów profesorowi Piotrowi Glińskiemu oraz dziekanowi Wydziału Geografii i Studiów Regionalnych Uniwersytetu Warszawskiego, profesorowi Maciejowi Jędrusikowi –

bez ich zaangażowania i decyzji nie doszłoby do realizacji drugiego wydania „Geograficzno-politycznego atlasu Polski”. Chciałbym również wyrazić wdzięczność doktorowi Dariuszowi Maciakowi z Kancelarii Prezydenta RP, pracownikom Biura Programu „Niepodległa”, w szczególności Magdalenie Bagińskiej, oraz pracownikom administracji WGSR UW, w szczególności Urszuli Nikitin, Iwonie Orzechowskiej i Joannie Papis. Last but not least „Geograficzno-polityczny atlas Polski” jest dziełem całego zespołu autorów, których jestem dłużnikiem. Dziękuję w szczególności osobom na co dzień zaangażowanym w obsługę Projektu – Annie Andruszkiewicz, Adzie Górnej, Krzysztofowi Górnemu, Magdalenie Skorupskiej i Małgorzacie Wojtaszczyk.

Warszawa, wiosna 2022 roku

[Marcin Wojciech Solarz](#)

*Profesor geografii politycznej
na Uniwersytecie Warszawskim*

FRAGE NACH POLEN

[...]

*Frag nicht, warum ich mit ihr bin,
Frag nicht, warum mit einer andren nicht,
Frag nicht, warum ich denke, dass für mich
Es keine andren Orte gibt.*

*Frag nicht, was ich in ihr seh,
Frag nicht, warum in einer andren - nein,
Frag nicht, warum auch immer ich
Will wachen auf mit ihr und mit ihr schlafen ein.*

[...]

Obywatel G.C., Frage nicht nach Polen

Vor über dreißig Jahren, zu Beginn der zweiten Unabhängigkeit im 20. Jahrhundert, erschien ein Artikel von Stefan Kisielewski mit dem starken und bezeichnenden Titel „Wer braucht Polen?“ [Kisielewski 1990]. Der Kolumnist lieferte keine komplette und definitive Antwort, sondern überließ die Frage seinen Zeitgenossen und kommenden Generationen. Er wies lediglich kurz darauf hin, dass Polen ihm persönlich und Polen selbst unbedingt notwendig sei [Kisielewski 1990, S. 31, 33]. Dreißig Jahre später, unter veränderten internationalen und internen Vorzeichen, eingebunden in die Strukturen der westlichen Welt, aber innerlich gespalten und permanent konfrontiert mit den zentralen Herausforderungen für den polnischen Staat, sowohl globaler als auch regionaler Art, können wir heute diese Frage wiederholen wie auch die Antwort: Polen und die Polen brauchen Polen unbedingt. Diese Antwort ist von der historischen Erfahrung diktiert, denn ihr Fehlen im „langen“ 19. Jahrhundert (1795–1918) stellte die polnische Gesellschaft an den Rand des reißenden Stroms der Geschichte und verdammt sie zum Fehlen eines eigenen, polnisch fokussierten Modells der Moderne, und ihre anschließende Einordnung in den Rahmen eines „absurden und zunächst erzverbrecherischen Systems“ [Kisielewski 1990, S. 32] bremste den Antrieb der Entwicklung Polens für beinahe das ganze nächste halbe Jahrhundert (1944–1989).

Im Kontext Polens – „eines schwächeren, aber ein strategisch wichtiges Territorium umfassenden Staates“ (Mearsheimer 2019, S. VI) – ist daran zu erinnern, dass Länder, „denen an einem Überleben in der bedrohlichen Welt der internationalen Politik liegt, nicht vor Machtkämpfen zurückscheuen können. Sogar diejenigen, die nur in Ruhe und Frieden leben möchten, sind dieser erbarmungslosen Rivalität ausgesetzt.“ (Mearsheimer 2019, S. V). Diese Beobachtung entspringt auch der Reflexion über die polnische Geschichte, da Polen in den der letzten Teilung der Rzeczpospolita, der polnisch-litauischen Adelsrepublik, im Jahr 1795 vorausgehenden Jahrzehnten – im Namen der Ruhe und des Friedens – „vor Machtkämpfen zurückscheute“ und dies nicht nur mit Machtverlust, sondern auch der Beseitigung seiner Staatlichkeit bezahlen musste.

Die Wiedererlangung der Unabhängigkeit im Jahr 1918 nach 123 Jahren Teilung ist zweifelsohne einer der wichtigsten Meilensteine der polnischen Geschichte. Leider ist es aus der Perspektive des seitdem vergangenen Jahrhunderts ein vergiftetes Jubiläum, denn in das feierliche Gedenken schleicht sich „ein falscher Akkord wie das Zischen einer Schlange, / Wie das Kratzen von Eisen auf Glas“, der „alle schaudern machen“ sollte, die „Fröhlichkeit“ vermengen mit „einer unheilvollen Vorahnung“

[Mickiewicz 1973]. In den 100 Jahren nach 1918 bewahrte Polen den Status eines vollständig souveränen Staates nicht länger als 50 Jahre. In den Jahren 1939–1989 blickten wir „in das Antlitz des Hungers das Antlitz des Feuers das Antlitz des Todes / das schlimmste von allen – das Antlitz des Verrats“ (Herbert 1983). Zuerst erreichten wir in den Jahren 1939–1945 „den dunklen Rand / um des goldenen Vlieses des Nichts wegen“ (Herbert 1974), verurteilt zur politischen und biologischen Vernichtung, dann wurde Polen im Jahr 1944 wiedergeboren als unterdrücktes Zahnrad in der Maschine des sowjetischen Imperialismus, wenn auch mit seinem Platz auf der Landkarte und der Chance auf Überleben des polnischen Volkes. Leider gibt auch die verbleibende „unabhängige“ Hälfte des Jahrhunderts kaum Anlass zu Optimismus – sie ist wie „eine Melodie, getrübt durch einen (...) affektierten Akkord“. Ob nun das unabhängige Polen „rot von unserem Blut“ war (nach dem Ersten Weltkrieg) oder aufstand „auf eigene Mühsal gestützt“ (nach dem Ende des Kalten Krieges), in beiden Perioden der Freiheit (1918–1939; nach 1989) erwies es sich nicht als „weiß von unserer Glut“ (Hemar 2005), sondern stürzte in scharfe und destruktive politische Auseinandersetzungen und Konflikte. „Ist [also] das Instrument verstimmt? Oder hat der Musiker sich verspielt?“ (Mickiewicz 1973)

Mit Sicherheit verzeiht die internationale Politik am „polnischen Platz“ auf der Weltkarte ihren Teilnehmern ihre Fehler und Schwächen nicht – das haben die Polen aus der historischen Erfahrung, erworben mit erschreckender Regelmäßigkeit mindestens seit dem 17. Jahrhundert, gelernt. Es mag wahr sein, dass die Herausforderungen, Probleme und Krisen, die Polen durchmacht, oft von außen kommen, aber das ist nur ein Teil der Wahrheit, der sich die polnische Gesellschaft in ihrer Geschichte stellen muss. Denn oft haben die Herausforderungen, Probleme und Krisen auch ihren Ursprung in Polen selbst. Aber „wo man leben kann, da kann man auch gut leben“ (Mark Aurel 2011, 5.16), auch in dem „grenzenlosen, flachen Zwischenraum“ (Nałkowski 1887, S. 650) zwischen Deutschland und Russland.

Ein typisches und wohl auch das dominante polnische Narrativ über Polen in der internationalen Politik, wiederholt auch im Ausland, ist die unablässige Klage über „neidische Kollegen / feindliche Winde“ (Herbert 1969) – die

schlechte geopolitische Lage, das ungünstige Kräfteverhältnis, aggressive Nachbarn, mächtige und unversöhnliche Feinde, treulose und falsche Verbündete. Diese Haltung meint der Titel der von dem britischen Historiker Norman Davies verfassten Synthese der polnischen Geschichte: „Gottes Spielfeld“. Inspiriert wurde er von einem Epigramm des polnischen Renaissance-Dichters Jan Kochanowski (1530–1584) (Davies 2019, S. 327–328), in dem der Mensch – als Gottes Spielfeld bezeichnet – sich selbst in der Rolle des Schmiedes des eigenen Glückes sieht, während er nur ein Narr ist, emporgetragen vom Strom der Ereignisse, auf die er keinen Einfluss hat. (Kochanowski 1957, S. 41) Schmied oder Narr, Pfau oder Papagei, Anführer oder Anhängsel – das ist die grundlegende und zugleich verrückte (und mindestens teilweise auch falsche) Alternative in der polnischen Geschichte und Politik, verwurzelt in der Geografie des Landes.

Die geografische Lage Polens und ihre Nachbarschaft ist zweifellos schwierig und fordernd, geradezu gefährlich, worauf bereits der Geschichtsschreiber Gallus Anonymus im 12. Jahrhundert mit der Bemerkung hinwies, die Slavia/Polen sei „umgeben von so vielen (...) Völkern (...) und häufig überfallen von allen zugleich und jedem einzelnen allein“ (Anonim tzw. Gall 1989, S. 11). Diese Einschätzung wurde später häufig wiederholt, von Polen und Nichtpolen, so auch heute noch (Nałkowski 1887, S. 603, 650, Mearsheimer 2019, S. V, Forczyk 2020, S. 19–20, Black 2021). Die polnische Sicht der internationalen Politik sollte jedoch nicht von geografischem Determinismus geprägt sein, Polen auf die Rolle eines Gefangenen, einer Geisel oder eines Opfers der Geografie oder der Geopolitik zurückführen. Im Vergleich zu den anderen Völkern und Staaten Kontinentaleuropas zwischen dem 50. und dem 55. Breitengrad ist die Situierung Polens weder einzig- noch andersartig. Alle diese Völker und Staaten haben es in gleichem Maße, wenngleich mit unterschiedlichen Folgen, mit der Geografie zu tun. Zwar hatte Joseph Conrad durchaus recht, wenn er äußerte, Polen müsse „in der Berührung mit Deutschland und Russland leben bis zum Ende der Geschichte“ (Conrad 2017 [1919]), jedoch mit „den Federn des Todes befiedert sind die Flügel der Chance“ (zugeschrieben Francis Drake, zitiert nach: Hughes-Hallett 2004). Der tschechische Schriftsteller Jiří Gruša erkennt eine andere Seite der Medaille, die aus polnischer Sicht zunächst verblüffen mag: „Böse

Zungen streuten schon damals (in der Frühzeit des tschechischen Staates – M.W.S.) das alte Gerücht, Lech – der Bruder Tschechs – sei klüger gewesen, anstelle von Berg und Hügel habe er das offene Feld gewählt. „Er gelangte bis an die Ostsee und gründete Polen – ein wesentlich größeres und vielfältigeres Land.“ (Gruša 2018, S. 12).

Es ist also nicht wahr, dass man nach geografischen und geopolitischen Gesichtspunkten die „Entscheidung Lechs (Polen an Oder und Weichsel zu gründen – M.W.S.) zu den zehn schlechtesten Entscheidungen der Weltgeschichte zählen kann“ (Lipniacka 2016, S. 5). Denn schließlich wurde die Slavia/Polen „niemals [...] von niemanden vollständig unterworfen“ (Gallus Anonymus 1989, S. 11). Polen kommt mit seiner Geografie gut zurecht. Das Land besteht an seinem Platz auf der Landkarte, der sich entlang der Wirbelsäule der Weichsel erstreckt, seit über 1000 Jahren. Es dauert als geopolitische Einheit fast über diesen ganzen Zeitraum hinweg. Das Tiefland an Weichsel und Oder birgt Gefahren, aber schafft auch Chancen. Die Geschichte Polens erscheint als eine der besten Illustrationen zu den Worten Francis Drakes. Polen reichte bis nach Prag (1003–1004), Moskau (1610–1612) oder Kiew, aber auch die Nachbarn drangen nach Gnesen, Krakau oder Warschau vor. Kiew befand sich in den Grenzen der polnischen Krone 98 Jahre lang (1569–1667), Warschau dagegen in den Grenzen Russlands 100 Jahre (1815–1915), oder – wenn man den Status des Königreiches Polen nach dem Wiener Kongress berücksichtigt – 84 Jahre (1831–1915). Lemberg stand unter „ostslawischer“ Herrschaft (Halitscher Rus, UdSSR, Ukraine) 171 Jahre (ca. 1250–1340, 1939–1941, 1944–2022), unter polnischer dagegen 453 (1340–1772, 1918–1939) und unter österreichischer 146 Jahre (1772–1918). Krakau wiederum war bei Österreich 86 Jahre (1795–1809, 1846–1918), Wilna bei Polen nur 20 (1919–1939). Königsberg stand über 191 Jahre hinweg in einem Lehensverhältnis zu Polen (1466–1657), Gnesen und Posen gehörten für 117 Jahre zu Preußen (1793–1807, 1815–1918). Marienburg war 192 Jahre lang im Besitz des deutschen Ordens (1274–1466), in deutschen Händen insgesamt 365 Jahre (1274–1466, 1772–1945), in Polen dagegen schon 383 Jahre (1466–1772, 1945–2022). Breslau stand 427 Jahre lang (wenn man die polnischen Herrscher aus der Zeit der Zersplitterung in Teilherzogtümer mitrechnet) unter polnischer Herrschaft (985–1335,

1945–2022), unter böhmischer, österreichischer und deutscher Herrschaft nicht weniger als 610 Jahre (bis 985, 1335–1945), davon aber nur 205 Jahre unter preussischer/deutscher Herrschaft (1741–1945). Wollte man sich an ein aussagekräftiges und formbares Bild aus der Popkultur berufen, um die lange Zeit des Dauerns eines anarchischen und ununterdrückten Polen in der ständig virulenten seismischen Zone der benachbarten Zivilisationen und Imperien zu beschreiben, dann könnte man sich auf eine Beobachtung von Philippe Nemo aus dem Jahr 1978 berufen, also aus einer Zeit eines scheinbar tiefen und unabänderlichen Vasallenverhältnisses zum Sowjetimperium: „Das sind ‚Gallier‘ wie bei Asterix“ (Nemo 2006, S. 7).

Polen hat es mit einem Problem seiner Dimension zu tun, denn es ist ein Land von mittlerer Größe, das bei seinen Einwohnern Stolz weckt, von außerhalb jedoch kaum beachtet wird (Snyder in: Judt, Snyder 2019, S. 39). Diese Beobachtung über die „Mittellage“ Polens formulierte mit anderen Worten Brian Porter-Szücs: „Sie (die Bewohner Nordosteuropas, also auch die Polen – M.W.S.) gehören zu den schwächsten der Mächtigen und den mächtigsten der Schwachen, zu den ärmsten der Reichen und den reichsten der Armen.“ (Porter-Szücs 2021, S. 18). In noch andere Worte, wenn auch nur im Kontext Russlands, was allerdings nur als *pars pro toto* zu verstehen ist, kleidete die politische, wirtschaftliche und geografische Lage Andrzej Chwalba: „Ein Blick auf die Landkarte genügt. Polen ist ein Punkt.“ (Chwalba, Harpula 2021, S. 18). Das heutige Polen ist also ein Land mittlerer Größe, stärker als die meisten anderen Staaten Mitteleuropas, aber schwächer als Deutschland und Russland, mit denen es, eingeschlossen in einen gemeinsamen Raum, rivalisieren muss. Die Last der Geschichte erleichtert Polen das Spiel in dieser Rolle nicht, denn wiewohl das Land bis zum Ende des 14. Jahrhunderts und von Ende des 17. bis zum Beginn des 20. Jahrhunderts eher nur ein Objekt der europäischen Politik war (vielleicht mit Ausnahme der Jahre 1920 und 1939), so waren die 260 Jahre ab den achtziger Jahren des 14. Jahrhunderts, zwischen der Krönung der Königin Hedwig (1384) und dem Tode von Ladislaus IV. Wasa (1648), ein „Goldenes Zeitalter“.

Der „Geografisch-politische Atlas Polens. Polen in der Welt von heute: Perspektive 2022“ stellt „Momentaufnahmen“ Polens dar, die im Jahr 2022 aktuell sind. Sicher werden viele der hier zusammengestellten Karten rasch im Sonnenlicht der Geschichte verblassen, aber vieles wird sich auch als beständig erweisen. Häufig anonymisieren wir im Atlas die Welt außerhalb der Grenzen des heutigen Polen oder ausgewählte internationale Umgebungen. Das ist ein bewusstes Vorgehen, das bezweckt, die Aufmerksamkeit der Leserschaft auf ein bestimmtes Phänomen in genau definierten geografischen Grenzen zu lenken. Nicht alle Karten konnten wir aktualisieren oder anfertigen, denn Landkarten sind nur „Gefangene“ der Daten – und das in zweifacher Hinsicht: Zum ersten natürlich können jene nicht ohne diese entstehen. Deshalb konnten wir nicht auf die Zahlen der größten bisherigen Volkszählung (2021) zurückgreifen, da die Daten zum Zeitpunkt der endgültigen Drucklegung noch nicht vorlagen. Zum zweiten sind Landkarten so gut und genau wie die Daten, auf denen sie beruhen, obwohl sicherlich auch wir selbst bei der Erstellung des Atlas Fehler und Irrtümer nicht völlig vermeiden konnten. Zwar stellt die Beziehung zwischen Politik und Raum die Zentralachse des „Geografisch-politischen Atlas Polens“ dar. Der Atlas enthält weder einen Text, der eine allgemeine Synthese auf der Grundlage des gesamten veröffentlichten kartografischen Materials darstellen würde, noch detaillierte Beschreibungen der Karten (mit Ausnahme der Quellen sowie Erklärungen und Vorbehalte, die für die Interpretation und das Verständnis der Karten notwendig sind), geleitet von der Überzeugung, dass jede/r nicht nur das Recht hat, sich ein eigenes Urteil über den heutigen polnischen Staat und seine Gesellschaft zu bilden, sondern eben genau dies tun sollte. Auch wenn es uns

nicht gelungen ist, manche Themen zu behandeln, sei es aus Mangel an Daten, Zeit oder Platz, versucht der Atlas ein möglichst vollständiges und allseitiges Bild von Polen zu vermitteln. Wir hoffen also, dass er trotz dieser Beschränkungen „die Stadt in sich tragen wird [...] / die Stadt sein wird“ (Herbert 1983).

Zuallererst danken möchte ich Jakub Mielnik, den Direktoren des Programmbüros „Niepodległa“ Jan Edmund Kowalski und Wojciech Kirejczyk, dem stellvertretenden Premierminister Prof. Piotr Gliński und dem Dekan der Fakultät für Geografie und Regionalstudien der Universität Warschau, Professor Maciej Jędrusik. Ohne ihr Engagement und ihre Entscheidungen wäre das Erscheinen der zweiten Auflage des „Geografisch-politischen Atlas Polens“ nicht möglich gewesen. Weiterhin möchte ich meine Dankbarkeit Herrn Dr. Dariusz Maciak aus der Kanzlei des Präsidenten der Republik Polen zum Ausdruck bringen sowie den Mitarbeiter/innen des Programmbüros „Niepodległa“, insbesondere Magdalena Bagińska, und der Verwaltung des Fakultät für Geografie und Regionalstudien der Universität Warschau, ganz besonders Urszula Nikitin, Iwona Orzechowska i Joanna Papis. Und last but not least: Der „Geografisch-politische Atlas Polens“ ist die Frucht eines ganzen Autorenteam, dessen Schuldner ich bin. Ich danke im Besonderen den täglich an der Abwicklung des Projekts Beteiligten: Anna Andruszkiewicz, Ada Górna, Krzysztof Górny, Magdalena Skorupska und Małgorzata Wojtaszczyk.

Warschau, im Frühjahr 2022

Marcin Wojciech Solarz

*Professor für politische Geografie
der Universität Warschau*

BIBLIOGRAFIA BIBLIOGRAPHIE

- Anonim tzw. Gall, 1989 [1112-1116], *Kronika Polska*, Wrocław.
- Bierzanek R., Symonides J., 2005, *Prawo międzynarodowe publiczne*, Warszawa.
- Black J., 2021, *The Polish perspective*, The Critic, thecritic.co.uk
- Chwalba A., Harpula W., 2021, *Polska Rosja. Historia obsesji, obsesja historii*, Kraków.
- Conrad J., 1921, *Notes on Life and Letters*, New York and Toronto.
- Conrad J., 2017 [1919], *Zbrodnia rozbiorów*, <https://teologiapolityczna.pl>
- Davies N., 2019, *Sam o sobie*, Kraków.
- Forczyk R., 2020, *Fall Weiss. Najazd na Polskę 1939*, Poznań.
- Gruša J., 2018, *Czechy. Instrukcja obsługi*, Kraków.
- Hemar M., 2005, *Poezje zebrane. Wrzesień 1939 – maj 1945*, Łomianki.
- Herbert Z., 1969, *Napis*, w: Z. Herbert, 2008, *Wiersze zebrane*, Kraków.
- Herbert Z., 1974, *Pan Cogito*, w: Z. Herbert, 2008, *Wiersze zebrane*, Kraków.
- Herbert Z., 1983, *Raport z oblężonego Miasta i inne wiersze*, w: Z. Herbert, 2008, *Wiersze zebrane*, Kraków.
- Herbert Z., 2007, *The Collected Poems: 1956-1998* [Translated by Alissa Valles], New York.
- Hughes-Hallett L., 2004, *Heroes: Saviours, Traitors and Supermen*, London.
- Judt T., Snyder T., 2019, *Rozważania o wieku XX*, Poznań.
- Kisielewski S., 1990, *Komu potrzebna jest Polska?*, „Tygodnik Powszechny”, 4 marca.
- Kochanowski J., 1957, *Poezje*, Warszawa.
- Kroh A., 1992, *O Szwajku i o nas*, Nowy Sącz.
- Lipniacka E., 2016, *Przewodnik ksenofoba. Polacy*, Warszawa.
- Marek Aureliusz, 2011, *Rozmyślenia [do siebie samego]*, Warszawa.
- Mearsheimer J.J., 2019, *Tragizm polityki mocarstw*, Kraków.
- Mickiewicz A., 1917, *Pan Tadeusz or The Last Foray in Lithuania* [Translated by George Rapall Noyes], London and Toronto.
- Mickiewicz A., 1973, *Pan Tadeusz*, Warszawa.
- Nałkowski W., 1887, *Polska. [Obraz geograficzny Polski historycznej]*, w: B. Chlebowski, W. Walewski (red.), *Słownik geograficzny Królestwa Polskiego i innych krajów słowiańskich*, tom 8, Warszawa.
- Nemo P., 2006, *Co to jest Zachód?*, Warszawa.
- Porter-Szücs B., 2021, *Całkiem zwyczajny kraj. Historia Polski bez martyrologii*, Warszawa.
- Porter-Szücs B., 2014, *Poland in the Modern World: Beyond Martyrdom*, Chichester.
- Romer E., 1929, *W obronie polskich nazw geograficznych*, w: E. Romer, 1939, *Ziemia i państwo. Kilka zagadnień geopolitycznych*, Lwów-Warszawa.
- Zbyszewski K., 2014, *Wczoraj na wyrwywki*, Łomianki.

Polska w przestrzeni i czasie

Polen in Raum und Zeit

Polska – *serce Europy* (N. Davies), *boże igrzysko* (N. Davies), *całkiem zwyczajny kraj* (B. Porter-Szücs), *kraj z Księżyca* (E. Burke, M. Moran), *Polska, czyli nigdzie* (A. Jarry)... To tylko wybrane i zarazem całkowicie sprzeczne opinie cudzoziemców o Polsce. Stąd Atlas otwiera „wstęp do Polski” z odpowiedziami na podstawowe pytania – gdzie jest Polska, jak zmieniał się jej miejsce i kształt na mapie politycznej Europy, do jakich państw i pod jakim względem jest podobna, jakie są w jej historii kamienie milowe, czym wyróżnia się lub nie w Europie, w których instytucjach Zachodu jest zakotwiczona i od jak dawna, co myślą Polacy?

Polen – *das Herz Europas* (N. Davies), *Gottes Spielfeld* (N. Davies), *Ein ganz normales Land* (B. Porter-Szücs), *Land vom Mond* (E. Burke, M. Moran), *Polen, also nirgendwo* (A. Jarry) ... Das sind nur einige ausgewählte und völlig widersprüchliche Meinungen von außerhalb über Polen. Daher beginnt der Atlas mit einer „Einführung in Polen“ mit Antworten auf grundlegende Fragen – wo Polen liegt, wie sich seine Lage und Form auf der politischen Landkarte Europas verändert haben, welchen Ländern es ähnelt und in welcher Hinsicht, was die Meilensteine seiner Geschichte sind, was es in Europa auszeichnet oder auch nicht, in welchen Institutionen des Westens es verankert ist und für wie lange, was die Polen denken.

Granice, terytorium, pamięć

Grenzen, Territorium, Gedenken

Ponad pół wieku temu polski emigrant polityczny Karol Zbyszewski (2014) ponuro, aczkolwiek niezwykle trafnie zwrócił uwagę, że *miedze na polach są trwalsze niż granice Polski*. Jest to efekt fizycznogeograficznej charakterystyki polskiego terytorium i położenia Polski między znajdującymi się w nieustannym ruchu wielkimi kamieniami młyńskimi europejskiej historii – Zachodem i Wschodem, Europą i Azją, Rzymem i Bizancjum (z Moskwą), Niemcami i Rosją. W polskiej historii i geografii politycznej problem ciągłości i zmiany polskich granic politycznych – tak rzeczywistych, jak i mentalnych – wraz ze swoimi skutkami politycznymi, społecznymi, osadniczymi, gospodarczymi i kulturowymi jest kluczowy. Polityka międzynarodowa kształtowała Polskę i Polaków nie tylko poprzez procesy wielkiej skali, ale także ingerując w lokalne mikroświaty. W odpowiedzi na wyzwania płynące od ponad 1000 lat z otoczenia międzynarodowego wypracowano w Polsce trzy wielkie metakoncepcje geopolityczne: Polski-przedmurza, Polski-przejścia, Polski-pomostu. Są one najogólniejszą syntezą wielowiekowego polskiego doświadczenia polityki międzynarodowej w Europie Środkowo-Wschodniej i przekładają się nieustająco na kształt polskiej polityki zagranicznej. Historia i geografia Polski budowały tożsamość i pamięć zbiorową Polaków jako narodu. Powstawały one w relacji do terytorium zajmowanego przez społeczeństwo i państwo. W efekcie naniesione na mapę elementy wspólnotowej tożsamości i pamięci nie tylko wyznaczają granice *psychicznej ojczyzny* Polaków (A. Kroh 1992) i pokazują jej wewnętrzne przestrzenne zróżnicowanie, ale też ukazują treść, trwałość i zróżnicowanie przestrzenne samej ich tożsamości i pamięci. Te ostatnie są kształtowane w wyniku oddolnej (urbanonimy) i odgórnej polityki historycznej (pomniki, order). Lokalizacja w przestrzeni i w konsekwencji rozkład ważnych lub kreowanych na ważne miejsc, wydarzeń i postaci (ich miejsc urodzenia i/lub śmierci) pokazuje naturalne i ślepe koryta polskiej historii, rdzenie i peryferia polskiego świata, jego niejednorodność. Mapy w tym rozdziale podejmują wyżej wskazane zagadnienia.

Vor über einem halben Jahrhundert bemerkte der politische Emigrant Karol Zbyszewski (2014) ebenso düster wie geistreich, *die Feldraine seien in Polen dauerhafter als die Staatsgrenzen*. Das ist ein Effekt der geografischen Besonderheit des polnischen Territoriums und der Lage des Landes zwischen den sich stetig drehenden Mühlsteinen der europäischen Geschichte – West und Ost, Europa und Asien, Rom und Byzanz (mit Moskau), Deutschland und Russland. In der polnischen Geschichte und politischen Geografie kommt dem Problem der Kontinuität und der Veränderungen der politischen Grenzen, sowohl der tatsächlichen als auch der mentalen, zusammen mit ihren politischen, gesellschaftlichen, demografischen, wirtschaftlichen und kulturellen Auswirkungen eine Schlüsselrolle zu. Die internationale Politik formte Polen und das polnische Volk nicht nur durch die großen, übergeordneten Prozesse, sondern auch dadurch, dass sie in die Welten der „kleinen Heimaten“ eingriff. Als Antwort auf die aus den über 1000 Jahren bestehenden Gegebenheiten dieser geopolitischen Situierung ergaben sich für Polen drei geopolitische Metakonzeptionen: Polen als Bollwerk, Polen als Übergangsraum, Polen als Brücke. Sie bilden die umfassendste Synthese der jahrhundertelangen polnischen Erfahrung mit der internationalen Politik in Mitteleuropa und fließen kontinuierlich in die Gestaltung der polnischen Außenpolitik ein. Die Geschichte und Geografie Polens schufen die Identität und das Kollektivgedächtnis des polnischen Volkes. Diese entstanden in Bezug auf das von Staat und Gesellschaft eingenommenen Territoriums. Dadurch markieren die auf die Landkarte übertragenen Elemente der gemeinschaftlichen Identität und des Kollektivgedächtnisses nicht nur die Grenzen der *geistigen Heimat* der Polen (A. Kroh 1992) und deren innere räumliche Differenziertheit, sondern zeigen auch Gehalt, Beständigkeit und Vielfalt der Identität und des Gedächtnisses auf. Letztere formen sich infolge einer von unten (Urbanonyme) und oben (Denkmale, Orden) gestalteten Geschichtspolitik. Die Verortung im Raum und die daraus resultierende Verteilung von wichtigen oder als wichtig erachteten Orten, Ereignissen und Persönlichkeiten (ihre Geburts- und Sterbeorte) zeigt die natürlichen und verlandeten Talsohlen der polnischen Geschichte, die Zentren und Peripherien der polnischen Welt, ihre Heterogenität. Die Karten in diesem Kapitel beschäftigen sich mit den oben signalisierten Fragestellungen.

Rozwój

Entwicklung

Od 1989 roku Polska dokonała wielkiego skoku rozwojowego, ale wciąż ma jeszcze dużo do nadrobienia. Można to dostrzec wyraźnie na tle państw składających się na europejską część Zachodu, do której Polacy przynależą w wyniku wyborów cywilizacyjnych (1966) i politycznych (1999, 2004). W tym rozdziale Atlasu znajdują się trzy grupy map. Najpierw te rysujące szeroką panoramę obejmującą ostatnie 70 lat i całą Europę. Polacy mogą być dumni z sukcesu ich państwa, ale także powinni trzeźwo oceniać swoją historię: w roku 1989 odcięli hamujący ich balast systemu komunistycznego i czerwonej Rosji, ale wciąż – przywołując zacytowanego we wstępie Briana Portera-Szücsa – znajdują się wśród najslabszych z najpotężniejszych i najuboższych z bogatych. W dalszej części rozdziału zaprezentowana jest więc węższa panorama, obejmująca tylko ostatnią dekadę i państwa składające się na trzon europejskiej części Zachodu. Na podstawie 116 map prezentujących ocenę Polski w bardzo różnych dziedzinach w zestawieniu z innymi państwami Zachodu widać jej sukcesy, zapóźnienia i porażki. Wreszcie skoro *takie będą Rzeczypospolite, jakie ich młodzieży chowanie* (Jan Zamoyski), tę część Atlasu zamykają mapy odnoszące się do edukacji.

Seit 1989 hat Polen einen gewaltigen Zivilisationssprung vollzogen, aber nach wie vor bleibt ein enormer Aufholbedarf bestehen. Dies lässt sich deutlich erkennen vor dem Hintergrund der Staaten, die den europäischen Teil des Abendlandes bilden, dem Polen aufgrund zivilisatorischer (1966) und politischer (1999, 2004) Entscheidungsprozesse angehört. In diesem Kapitel befinden sich drei Gruppen von Landkarten. Zunächst solche, die ein breites Panorama der vergangenen 70 Jahre im gesamten europäischen Kontext zeichnen. Die Polen können stolz auf den Erfolg ihres Landes sein, aber sie sollten auch einen nüchternen Blick auf ihre Geschichte werfen: 1989 haben sie den Ballast des kommunistischen Systems und des roten Russland abgeschüttelt, aber sie gehören immer noch – um die bereits zitierte Formulierung von Brian Porter-Szücs zu wiederholen – zu den schwächsten der Mächtigen und den ärmsten der Reichen. Im nächsten Abschnitt dieses Kapitels wird deshalb ein enger geschnittenes Panorama gezeichnet, das nur die letzte Dekade und die zum Fundament des europäischen Westens gehörenden Staaten umfasst. In den 116 Karten, die eine Evaluation Polens in sehr unterschiedlichen Bereichen und im Vergleich mit anderen europäischen Staaten präsentieren, sind die Erfolge, Verspätungen und Niederlagen des Landes zu erkennen. Und wenn es schließlich so ist, *dass die Republiken so sein werden wie die Erziehung der Jugend* (Jan Zamoyski), schließen wir diesen Teil des Atlas mit Karten zum Bildungswesen ab.

Państwo i polityka

Staat und Politik

Polityka to potężna, autonomiczna sfera życia, dotykająca każdego osobiście, przed którą nie ma ucieczki. Władza państwowa (polityczna) bowiem – przywołując Ludwika Ehrlicha – jest całościowa, tzn. uprawniona do regulacji wszystkich stosunków w państwie (R. Bierzanek, J. Symonides 1994). Jednocześnie jednak polityka jest sferą życia budzącą silne kontrowersje i emocje ze względu na dwoistość swojej natury – nierozzerwalne połączenie szlachetności i niegodziwości, opisanej sugestywnie w balladzie *Autoportret Witkacego* Jacka Kaczmarskiego i Przemysława Gintrowskiego (1980) w słowach: *polityka (...) to w kryształe pomyje*. W polskim przypadku kryształ to troska o dobro Rzeczypospolitej, pomyje zaś to tak często gorsząca praktyka polskiego życia politycznego. W poniższym rozdziale znajdują się mapy ilustrujące różne aspekty polskiej polityki, także w ujęciu porównawczym: zasady i mechanizmy systemu politycznego, elementy polityki zagranicznej, strukturę wewnętrzną państwa, pochodzenie polityków, funkcjonowanie systemu wyborczego (preferencje, frekwencja, głosy nieważne).

Politik ist eine mächtige und autonome Sphäre des Lebens, die jede/n Einzelne/n betrifft und vor der es keine Ausflucht gibt. Denn die staatliche (politische) Macht ist, um Ludwik Ehrlich zu zitieren, vollmächtig, das heißt zur Regelung sämtlicher Beziehungen im Staat bemächtigt (R. Bierzanek, J. Symonides 1994). Zugleich ist die Politik aber auch eine Sphäre des Lebens, die aufgrund ihres zwiespältigen Charakters starke Kontroversen und Emotionen hervorruft – eine untrennbare Kombination aus Edelmut und Bosheit, wie in der Ballade *Selbstporträt Witkacys* von Jacek Kaczmarski und Przemysław Gintrowski (1980) suggestiv beschrieben: *Politik (...) ist wie Spülwasser in einem Kristall*. Im polnischen Fall ist der Kristall die Sorge um das Wohl der Republik und das Spülwasser die oft Abstoßen erregende Praxis des politischen Betriebs. Das folgende Kapitel enthält Karten, die verschiedene Aspekte der polnischen Politik veranschaulichen, auch in vergleichender Betrachtung: Prinzipien und Mechanismen des politischen Systems, Elemente der Außenpolitik, innere Struktur des Staates, Herkunft der Politiker, Funktionsweise des Wahlsystems (Präferenzen, Wahlbeteiligung, ungültige Stimmen).

Nazewnictwo geograficzne

Geografische Bezeichnungen

*J*ak imię i nazwisko stanowią pierwszorzędny dokument każdej osoby, tak nazwy geograficzne są nieocenionym skarbem kultury narodowej, a w swej sumie są doniosłym czynnikiem kultury światowej (E. Romer 1929). Dzięki nazwom geograficznym możemy spojrzeć w często zakrytą brakiem źródeł i opracowań twarz historii – rozpoznawać procesy osadnicze, polityczne, społeczne i gospodarcze, dostrzec zróżnicowanie kulturowe, poszukiwać różnorodnych związków, zależności i prawidłowości w obrębie granic Polski, jak i między nią a światem zewnętrznym. Mapy w tym rozdziale zwracają także uwagę na wielki proces denominacji przestrzeni publicznej w Polsce po 1989 roku oraz związane z nim wybory i napięcia społeczno-polityczne.

*S*o wie Vor- und Nachname erstrangiges Dokument einer jeden Person sind, so sind geografische Bezeichnungen ein unbezahlbarer Schatz der nationalen Kultur und in ihrer Gesamtheit ein bedeutsamer Bestandteil der Weltkultur (E. Romer 1929). Dank der geografischen Namen können wir in das Gesicht der Geschichte blicken, das oft durch einen Mangel an Quellen und Studien verdeckt wird – demografische, politische, soziale und wirtschaftliche Prozesse erkennen, kulturelle Vielfalt sehen, nach verschiedenen Beziehungen, Abhängigkeiten und Regelmäßigkeiten innerhalb der Grenzen Polens sowie zwischen Polen und der Außenwelt suchen. Die Karten in diesem Kapitel machen auch auf den großen Prozess der Denominierung des öffentlichen Raums nach 1989 und die damit verbundenen Entscheidungen sowie sozialen und politischen Spannungen aufmerksam.

Polacy za granicą, mniejszości w Polsce

Polen im Ausland, Minderheiten in Polen

Historia sprawiła, że w przypadku Polski i Polaków heterogeniczność jest zasadą w dziejach, homogeniczność zaś wyjątkiem. Czy można znaleźć lepszy jej symbol niż słowa rozpoczynające polski poemat narodowy *Pan Tadeusz* (1832-1834): „Litwo! Ojczyzno moja!” i fakt, że zostały napisane przez polskiego poetę o dzisiejszej Białorusi na emigracji we Francji? Wewnętrzna różnorodność Polski budowały na przestrzeni dziejów takie procesy jak średniowieczna kolonizacja wschodnia, doświadczenie polsko-ruskiego (-ukraińskiego) państwa [Korony, od połowy XIV wieku] i litewsko-rusko (białorusko)-polskiego (Wielkiego Księstwa Litewskiego od 2. połowy XVI wieku), funkcjonowanie w granicach państw i imperiów zaborczych (1772-1918). Jednolitość Polski po drugiej wojnie światowej jawi się jako wyjątek w dziejach, zwłaszcza że dziś (2022) wskutek wojny na Ukrainie ponownie Polska stała się przynajmniej na jakiś czas krajem wyraźnie heterogenicznym. Zmiany jej granic i emigracja zarobkowa z kolei przyczyniły się, że Polaków i osoby o korzeniach polskich można spotkać chyba w każdej części ekumeny. Mapy w tym rozdziale ilustrują fakt zróżnicowania Polski i razem rozproszenia Polaków w świecie.

Die Geschichte hat bewirkt, dass im Fall von Polen und den Polen Heterogenität die Regel und Homogenität die Ausnahme ist. Lässt sich dafür ein besseres Symbol finden als die ersten Worte der polnischen Nationaldichtung *Herr Tadeusz* (1832-1834) „Litauen! Mein Vaterland!“ und die Tatsache, dass sie von einem polnischen Dichter über das heutige Belarus im französischen Exil geschrieben wurden? Die innere Vielfalt Polens ist im Laufe der Geschichte durch Prozesse wie die mittelalterliche Ostkolonisation, die Erfahrung des polnisch-ruthenischen (-ukrainischen) Staates (der Polnischen Krone, ab Mitte des 14. Jahrhunderts) und eines litauisch-ruthenisch (-belarussisch) polnischen Staates (des Großfürstentums Litauen ab der zweiten Hälfte des 16. Jahrhunderts) und das Funktionieren innerhalb der Grenzen der Teilungsstaaten (1772-1918) entstanden. Die Homogenität Polens nach dem Zweiten Weltkrieg scheint eine Ausnahme in der Geschichte zu sein, zumal Polen heute (2022) aufgrund des Krieges in der Ukraine wieder zu einem deutlich heterogenen Land geworden ist, zumindest für einige Zeit. Die Veränderungen der Landesgrenzen und die Emigration aus wirtschaftlichen Gründen haben ihrerseits dazu beigetragen, dass Polen und Menschen mit polnischen Wurzeln in fast allen Teilen der Welt zu finden sind. Die Karten in diesem Kapitel verdeutlichen die Heterogenität Polens und die Verteilung der Polen in der Welt.

Polska soft power

Polnische Soft Power

We wstępie do Atlasu zacytowane są słowa Timothy Snydera, że Polska budzi dumę, ale nie jest dostrzegana przez innych. W polityce międzynarodowej cele można osiągać dwojako: zarówno twardą siłą – wojskową i gospodarczą (*hard power*), której Polsce jako średniemu państwu wciąż jeszcze często brakuje, jak również subtelnie, sprawiając, że inni chcą być razem z nami, a nawet tacy jak my. Temu służy miękkie oddziaływanie na innych aktorów stosunków międzynarodowych (*soft power*) za pośrednictwem kultury, idei, nauki i edukacji, sportu, wybitnych postaci, rozpoznawalnych marek, pomocy rozwojowej, społeczności lokalnych. Czy Polska ma swoją *soft power*? Mapy zawarte w tym rozdziale starają się udzielić odpowiedzi na to pytanie.

In der Einleitung zu diesem Atlas wird Timothy Snyder mit den Worten zitiert, dass Polen Stolz erwecke, aber von anderen nicht wahrgenommen werde. In der internationalen Politik können Ziele auf zwei Arten erreicht werden: zum einen militärisch oder wirtschaftlich mit starker Hand (*hard power*), die Polen als mittelgroßem Staat oft noch fehlt, zum anderen aber auf subtile Weise, indem wir andere dazu bringen, mit uns zusammen sein oder sogar wie wir sein zu wollen. Dazu dient das sanfte Einwirken auf andere Akteure der internationalen Beziehungen (*soft power*) vermittelt Kultur, Ideen, Wissenschaft und Bildung, Sport, prominenter Persönlichkeiten, anerkannter Marken, Entwicklungshilfe und lokaler Gemeinschaften. Hat Polen eine eigene Soft Power? Die Karten in diesem Kapitel versuchen, dieser Frage nachzugehen.

Tempus calamitatum

Tempus calamitatum

Tempus calamitatum to czas nieszczęść, klęsk. 30 lat niepodległej Polski (1989-2019) to okres niezwykle korzystnej dla niej koniunktury wewnętrznej i międzynarodowej, niedoświadczanej przez nią chyba od blisko 400 lat, przynajmniej od roku 1648. Czas pokoju, rozwoju, stabilizacji. U progu lat 20. XXI wieku wraz z pandemią COVID-19 (2020) i pełnoskalową agresją Rosji na Ukrainę (2022) świat ponownie jednak zerwał się z kotwicy. Wielka przemiana w stosunkach międzynarodowych, także w Europie Środkowo-Wschodniej, właśnie się dokonuje. O tym mówią zaprezentowane w tym rozdziale mapy.

Tempus calamitatum bedeutet Zeit des Unheils, der Niederlage. Die ersten 30 Jahre des unabhängigen Polen (1989-2019) sind eine Epoche einer außerordentlich günstigen inneren und äußeren Konjunktur, wie sie das Land wohl seit 400 Jahren, zumindest seit 1648, nicht mehr erlebt hatte. Eine Zeit des Friedens, der Entwicklung, der Stabilisierung. Zu Beginn der zwanziger Jahre des 21. Jahrhunderts hat sich die Welt infolge der COVID-19-Pandemie (2020) und des brutalen Angriffs Russlands auf die Ukraine (2022) erneut vom Anker gerissen. In den internationalen Beziehungen vollzieht sich – auch in Mitteleuropa – ein gewaltiger Wandel. Davon erzählen die Karten in diesem Kapitel.

GEOGRAFICZNO-POLITYCZNY ATLAS POLSKI. POLSKA W ŚWIECIE WSPÓŁCZESNYM: PERSPEKTYWA 2022 był projektem badawczym, edytorskim i edukacyjnym z zakresu edukacji kulturalnej objętym Patronatem Narodowym Prezydenta RP Andrzeja Dudy w Stulecie Odzyskania Niepodległości. Zrealizowany został w latach 2020–2022 pod kierunkiem prof. dr. hab. Marcina Wojciecha Solarza w Zakładzie Geografii Politycznej i Historycznej Wydziału Geografii i Studiów Regionalnych Uniwersytetu Warszawskiego. Projekt sfinansowano ze środków Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego w ramach Wieloletniego Programu Rządowego „Niepodległa” na lata 2017–2022. Był on kontynuacją i rozwinieniem projektu badawczego i edytorskiego wykonanego w latach 2015–2018 ze środków Narodowego Centrum Nauki (2014/15/B/HS5/00729).

W ramach Projektu:

- opublikowano II wydanie „Geograficzno-politycznego atlasu Polski. Polska w świecie współczesnym”;
- powstała strona internetowa Projektu, profil facebookowy i kanał Youtube;
- opracowano 10 scenariuszy lekcji dla szkół średnich (w formie przewodników i filmów instruktażowych);
- zorganizowano w 16 województwach szkolenia dla nauczycieli szkół ponadpodstawowych z zakresu geografii politycznej i wykorzystania atlasu w nauczaniu geografii, historii i wiedzy o społeczeństwie;
- zorganizowano kilkadziesiąt wydarzeń edukacyjnych, w których łącznie wzięło udział kilka tysięcy uczniów z całej Polski;
- przeprowadzono ogólnopolski konkurs na najlepszą wycieczkę politycznogeograficzną.

Die Herausgabe des GEOGRAFISCH-POLITISCHEN ATLAS POLENS. POLEN IN DER WELT VON HEUTE: PERSPEKTIVE 2022, war ein Forschungs-, Publikations- und Bildungsprojekt unter der Schirmherrschaft des Präsidenten der Republik Polen Andrzej Duda zum 100. Jubiläum der Wiedererlangung der Unabhängigkeit. Verwirklicht wurde es in den Jahren 2020–2022 unter der Leitung von Prof. Dr. habil. Marcin Wojciech Solarz im Institut für politische und historische Geografie der Fakultät für Geografie und Regionalstudien der Universität Warschau. Das Projekt wurde finanziert aus Mitteln des Ministeriums für Kultur und Nationalerbe im Rahmen des Regierungsprogramms „Niepodległa” für die Jahre 2017–2022. Es stellte eine Fortsetzung und Erweiterung eines in den Jahren 2015–2018 aus Mitteln des Nationalen Wissenschaftszentrums finanzierten Forschungs- und Publikationsprojekts (2014/15/B/HS5/00729).

Im Rahmen des Projekts:

- wurde die 2. Auflage des „Geografisch-politischen Atlas Polens. Polen in der Welt von heute“ veröffentlicht;
- entstanden die Website, das Facebook-Profil und der Youtube-Kanal der Projekts;
- wurden 10 Szenarien für den Sekundarschulunterricht erstellt (in Form von Führern und Filmen);
- wurden in allen 16 Woiwodschaften Schulungen für Lehrer der Sekundarstufe im Bereich der politischen Geografie sowie des Einsatzes des Atlas im Erdkunde-, Geschichts- und Sozialkundeunterricht durchgeführt;
- wurden zahlreiche Bildungsveranstaltungen durchgeführt, an denen insgesamt mehrere Tausend Schüler/innen aus ganz Polen teilnahmen;
- wurde ein landesweiter Wettbewerb für den besten politisch-geografischen Ausflug durchgeführt.